САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУЬУН ХАҺЫАТА.

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 16 КҮНҮТТЭН ТАХСАР.

№ 16 (7969). ✦ 1996 сыл олунньу 8 күнэ, Чэппиэр ✦ Сыаната— 592 солкуобай.

УЛАХАН СОДУЛЛААХТАРА БИЛИННЭ

МОСКВА. Тохсунньу бүтүүтүгэр Москвада «Кристалл» уонна «Кратон-3» сир анныгар онгоһуллубут ядернай дэлби тэптэриллэргэ сыыһанньах матырыйааллары экспертизалыыр Государственнай комиссия, Саха Республикатыттан уонна Российскай Федерация Мин атомыттан кинирбит бастакы документтэрэ хаҥас баран, ядернай дэлби тэптэриллэри аварийнай диэн официальнайдык аахта. Комиссия түмүктээһинэн, бу кэрдиис кэмиэ авария содуллаарын туоратыыта СР Ыксаллаах быһыыламайытыта Госкомитета онгорбут программата проблеманы быһаарыыга кэлиэнньэ сыыһанньаһыы хайысхатын толору көрдөрөр. Комиссия председателэ Иван Бурцев этэриинэн, бу түмүктээһиннэргэ бэриллибит уларытыылары, эбиллэри киллэрии кэнниттэн программа олохха киллэриигэ бэриллиэн сөп. Үп-харчы боппуруостарын быһаарыы хаалла.

СИА.

УУЛАННАХПЫТЫНА ЭРЭ „САЙ-САТ" ДЭҺИЭХПИТ

Аҥайах хонуктаҕыта Ытык Күөл сэлиэнньэтигэр «Илин Энэрэ» экономическай сайдыы эмтэтын биэс улуустарын мунньаҕа буолан аста. Кини аастыт сыл түмүктэрин уонна бу үктэммит саҥа сылбыт сорохтарын туһунан көрдө. Бу мунньахха Саха Республикатын Президиэнэ М. Е. Николаев кыттыыны ылла.

Сүрүн дьүүлэһиллэр мунньах кэнниттэн Президент М. Е. Николаев нэһилиэнньэни ыйытта көрсөн, туох үлэлэри ыытыллыбыттарын уонна ыытыллыахтаахтарын туһунан кэпсээтэ итиэннэ ыйытыларга эппиэттээтэ. Атын бөйөбит курдук республикалартан биһиги үп-харчы, олохдьаһах өртүнэн уонна арааһа улахан кээмэйдээх үлэлэри ыытыллаларынан ордуктаах эбиппит. Уонна, кылаабынаан, Федерация салаататын кытта, сороҕор төһө да мараханнык, сылы-сылаан үлэлээн сиэрбиллибитин иһин, уопсай тылы буларбытын бэлиэтээбитин астына ыйыттым.

Бу көрсүһүүгэ бастаан ыйытыылар буоллулар, онтон кэпсэтии саҕаланна. Кэпсэтиигэ 5-тии мүн бэриллиэн. Онно ыыттыбыттар ханнык тэриллэрэ үлэлиллэриэн ким туох кылаабаларын эттилэр уонна өй-сүүньүэн көрдөһүү оногордулар. Кэпсэтиигэ анаардас олохтоохтор эрэ кытыннылар, атын түөрт улуус дьоннуттан тыл бэриллибэтэ. Биэрбиттэрэ буоллар, уулаһын уонна эрдахтатыы туһунан этэр быыстаналаҕым.

Биһиги, улууспут уута сирбит нэниттэн 1976 сыллаахха, күөллэрбит үөскээн турар кэмиэригэр, баара эрэ быыһыан ангарын ылар этэ. Сорох улуустарга уулара сирдэрин 10-20 бырыһыанын ылар. Ол иһин үйэбит тухары уунан кыанытталабыт уонна, ууланыыга сэниэлээхтик ылыбатахпытына, кэнэҕэн даҕаны уунан хаанчаныыга ыарахан балаһыанньаланыахпыт.

Биһиги олохтоох уулары туһаныы ситэтэ суох. Былырыын Таатта, Хонду ууларын кыраны да аһарбакка илдьэ хаалларбыт. Онно Таатта уутун Д. П. Лазарев этиитинэн Чурапчы күөлүгэр аҕаламмыт элбэх ууну аҕыс күөлгэ илдьэ хаалбыппыт көмөлөстө. Ардахтатыы үрэхтэрбит уулары эбэн, сиэ балачча уулаппыбыт.

Уулу тутар-хаайар тутуулларбыт ирдэнэриин курдук үчүгэй буолбатахтар, быстахтык ыыллаахха, тимир-бетон ааннаах быйыппыт суох. Былыргылыы бульдозерынан буору күртэрэн быыстары оногоруттан аккаастанар кэм кэллэ.

Ардахтатыы кинэҥник уонна мэлдьитин туһаныллар буоллаҕына, үрэхтэрбит уутуйуулара элбиэрэ. Оччотугар быыстарбыт уунан миккилдэннэр, алдьанымнара үксүөҕэ. Уу улаханык кэлэҥнэр, билиигин быыстарбыт үгүстэрэ тохтотор кыахтара суоҕун аастыт саамый кыра уу Таатта алта быыстытын алдьаппыта көрдөрдө дии саныыбын. Онон 3-4 мөлтөх быыт оонуттан 1-2 бөҕөтө, үйүн үйэлээх үчүгэй быыт туһата улахан буолуохтааҕын өйдүүгүт.

Билиитин быыстарбытын көрөр-харайар, кэнилэр туруктарыгар, туһаныллыыларыгар эппиэттиир тэриллэ баара биллибат. Маннаха эппиэттээх тэриллэ баара өрдук буолуо этэ.

Ардах түүүтүн күүһүрдэр үлэ Союзка 1948 сылдаахтан саҕаламмыта. Ардахтатыы айылҕаҕа буортута суоҕа аан дойдуга дакаастаан турар, оттон кидьүүстээҕиннэн курааны утары охсуһууга биир бастыҥ ыымма. Элбэх омуктар мустан ардах түүүтүн күүһүрдэр туһунан сүбэлэһэр буоллулар.

Саха сиригэр аастыт саас ардахтатыыны эмиэ бастаан боруобалаатыбыт. Онно биһиги улууспутугар 150 мөл. оттон илиигин улуустарга 380 мөл. кубометр уу түстэ, биир кубометр уу сыаната 1 солк. тэҥнэстэ. Сайын курааны буолуохтаах этэ, онту ардахтатыы өг дьылы эргиттэ.

Алаастарбыт кууран-хатан, күөллэрэ уолан, алаас сирдээх дьон балаһыанньабыт ыарахан. Иҥэр саас курааны буолуохтааҕын туһунан элбэх киһи этэр, суруйар. Онон үүмүүт сыл былырыыҥҥы курдук курааннаахтааҕыттан, ардахтатыыны туһаннахпытына эрэ сутаабат туруктаахпыт. Сайыҥҥы балысхан ардахтартан үрэхтэр уулары сүүрдэллэрин билэбит, оттон алаастар күөллэрэ итинник ардахтартан утуйуоттар. Олор саас хаар уутугар хаардаан-ардаан эбэн дэлэйдик уу таҕыстаҕына саҥалыы үөскүүллэр. Дьэ, ол иһин алаас сирдээх дьон, биһиги, хаары, ардаҕы түҥэриннэ күүһүрдэр үлэ муус устартан саҕаланыахтаҕын туруулаһан туруорсуохтаахпыт. Муус устарга, нам ыйыгар нуормалаах (8,18 нм) сөҥүүнү 5-6 төгүл аһара биэрэр уулаах былыт баарын метеостанция эмиэ сыллаах кэтээн көрүүтэ дакаастыыр.

Үйэлэр ыһыыларыгар буолуохтаах курааны кэлэҥнэр, ардахтатыы улаханнык абырыаҕа, онон ардаҕы күүһүрдүүгэ үлэлиир самолет оногостон туһаныаҕыт.

Уулаһын, ардахтатыы туһунан сурммуоттан улаҥыйыыларгаҕына иһин, итинник этии киллэрии быыстынан кылгастык этиэхтээҕим бу буолбут мунньахха кыаллыыбатаҕа. Итиннэ таһынан уу кэлиэхтээх турбаларын туһунан саҥа атастаһыахтаҕым хаалла.

Петр АРЖАКОВ.

САХА СИРИН КОММУНИСТАРЫН СЪЕҺЭ

Олунньу 3 күнүгэр Дьокуускай куорат дьаһалтатын Улахан саалатыгар барыы кэриэтэ улууспаҕа уонна куораттаабы партийнай тэриллэриттэн 200-тии тахса делегат мунньаҕа. Кинилэр «Үлэ. Норуот биллаҥа. Социализм» лозунгаах бөйөлөрин уочаратын суох III съеттэрин ыытыллар уонна Госдума быыбарын түмүктэрин дьүүлэстилэр. РФ Президенин быыбарыгар сыыһаннаах соруктары, итиннэ тэҥэ Саха сирин КП-та Россия Компартиятын составыгар киирэргэ итиэннэ СР КП Уставыгар уларытыылар, эбиллэр тустарынан боппуруостары дьүүлэстилэр. Бу боппуруостарга дакылааттары Ю. Прокопьев, А. Алексеев, В. Филатов оногордулар. Боппуруостары дьүүлэһиигэ 20-тэн тахса делегат кыттыыны ылла.

РФ КП составыгар киирэргэ ураах ылыллыа. А. Алексеев, В. Филатов Бүтүн Россиятаҕы партийнай конференцияҕа делегаттарынан талыллыылар, тэрээһин боппуруостар көрүллүннүлэр.

СИА.

● БАЛЫЫНАЙ ХАҺААЙЫСТЫБАТА

«ТУОЛУМАЛАР» ТУТУУЛАРА

ыытыллан ыла иэнилиэк дьаһалтатын баһылыгынан анаан үлэтин саҕалаата. Салайа сылдьыбыт баһынай хаһаайыстыбатын дьиэ кэргэн хаһаайката Христина Семеновна илдьэ хаалла. Хаһаайыстыбаҕа 32 ынах сүөһү, 20 сылгы баар, онту таһынан 10-ча сибиинньэлээхтэр «Туолумалар» бу аастыт 1995 сылга государственнай заказка 20 тонна үүтү, 8,5 тонна эти туттарбыттар.

Баһынай хаһаайыстыбата тэриллэт саҥа хотону уонна Кэлэҥэй сайылыкка сир аналын сайылыстаһыныгар комплекс туттан бүтэрдэ. Комплекска 2 этээстээх 6х5 метр кээмэйдээх олорор дьиэ, сүөһү ахсаанынан сөп түбэһэр тиэтиик, типовой теплица оногостон өссө аастыт сылга үлэҕэ киллэрбиттэрэ. Онту тэҥэ былырыын 540 тонна оту оттообуттара. Бу бөйөтэ эрэ үйэбэх чилиэннээх хаһаайыстыбаҕа—улахан кээмэйдээх үлэ, тэрээһин.

Нэһилиэккэ биллиэтитэ итинник далаһыннаахтык тутуону ыыппыт баһынай хаһаайыстыбата суох. Ити эрээри тыа сиригэр кыаҕырар гына атахха туруохпут өссө да ыраах балахтаах. Биллэн турар, тутуу курдук кэскиллээх үлэ улахан сыраан-сылбаан, элбэх ороскуотунан олохха киирэр. Онуоха үбэ-харчыта эмиэ эҥкирэтиһиитэ суох кэлбэтэ өйдөнөр. Суох даҕаны. Үгүс хаһаайыстыбалар туоруут, ситэрбит объектарыгар үүтүн-аанын буолан кыайан да ахсыбаттара баар, эҥкирэтиһэн да курааннаҕы куулаллар. Дьэ, онтук кэмнэ суолу-иһи тобулунан урутаан тутуону ыыппыт «Туолума» баһынайдарын холобура кэпсэнэн кэпсэнэр.

А. МАКАРОВ, «СО» общ. корр.

Ити дойдутун сүрэҕэ—Москва. Кыһыл болуосат.

РИТА—ССТА фотота.

КЫРЫЫ БАЛЫЫҺА КЫҺАЛҔАЛАРА

Алдьар, Балыы нэһилиэктэрин дьонун-сэргэтин доруобуйатын араҥаччылыыр соруктаах Чыаппара балыыһата—улууска биир үһүс эмп тэрилтэтэ. 1957 сыллаахха тутуллубут стационар типовой бырайыагынан ыалдьыттары уонна сылларыгар урукку кулууп дьиэтин амбулаторията ааһан, кэлин ааҕан кэккэлэһиннэри тутан, балыыһа билигин сип сабыгар кэриэс баазалаах. Түөрт уонча сыл сылаан ааһан, стационар дьиэтэ төһө да сыллааһына иһин, акылаата хамсаан, эркиннэрэ, муостата иһигэр-таһыгар барак, капитальнай өрөмүөн наада буолбутун көрбүт эрэ кини быһаарыаҕа. Оттон амбулатория дьиэтэ төрдүттэн тутуутун да хаачыстыбата мөлтөҕүттэн, оттуулара ойоҕо, системата да табыллыбатаҕыттан кыһынын тымныйан куруук эрэйдиир. Ааспыт сылларга балыыһа коллектива бэйэтин күүһүнэн кыралаан оҥорон көрдө да, иһигэр биэрбэтэ.

Үһүк балыыһаҕа миэстэтигэр дьону көрөргө-истэргэ, эмтииргэ кыах биэрэр иһиттэн улуустааҕы доруобуйа харыстабылын управлениета дьоһуннаах болҕомтотун ууран, усулуобуйа тэрилэ сатаата. Ол курдук, маҥна олохтоох кадрдары үөрэттэрэн, сэптээх оборудованиенан хааччыйан. Үксэ тиһи эмтиир уонна атын билиһэҕэлэрыгар суох элбэх уонна олус наадалаах аппараттардаах физиотерапевтическай кабинеттар, кыра да буоллар, клиническэй лаборатория үлэлииллэр. Сүрэх үлэтин устар электрокардиографическай аппарат, туттар медицинскэй инструментарыйы стерилизациялыыр камера бааллар. Ааспыт кэмҥэ үлэлээн кэлбит кыра аптеканы барыйа суох диэн сабаары тыммыттарын, управление штат ангарын көрөн, билигин үлэлии турар. Маллаһы улуустар нутастааҕы балыыһаларын кытта сибээстэһии дьон кыһалҕатын толуйа сатыыр. Бу учаастак санитарнай транспорт өртүнэн куруук уһулучу тутуллар уонна кэлин уонунан сылларга үтүө суобастаах, дьоннорун-сэргэлэрин туһугар тоҕору-хатары, бириэмитин хараайбат шофер өлөтин дьиэ-чахты баһылаабыт олохтоох дьонтон үлэһиттэр түбэһэннэр, маннык ыраах учаастак нэһилиэнньэтин, эмчиттэрин абыраан олороллор. Ол курдук, Гоголев Федор Ильич 15 сыл сылайары билбэккэ, массыынатын түүн-күнүс бэлэм тутан, төһөлөөх ыараханы ыарыһах үрүт тыынын өрүһүйбүтэ, төһөлөөх элбэх балыыһа наадатын толуйбута, эмтиир-сэрэтэр үлэҕэ көмөлөспүтэ буолуой. Ол да иһин кинини балыыһа коллектива, нэһилиэк дьоно-сэргэтэ билигин даҕаны махталынан ахтар. Оттон кини үтүө үгэһин салҕаан, төрдүс сылын Мохначевскай Иван Константинович эҥкилэ суох үлэлиир.

Балыыһа коллективын бэйыд 25-с сылын үлэлиир акушерка, кийиит Вера Николаевна Котырина баһылыыр-көһүлүүр. Дьэ, киэҥ көҥүс диэтэҕиҥ—үс кини үлэтин толоро да сырыттар, улаханнык үгэргээбэт. Оттон туттааххы-төһөлөөх ыарахан буолуой? Онон балыыһа биир сүрүн проблематынан кадрдар—врач, ыччыпыгар саллаар фельдшер курдук сүрүн специалистар суохтара буолар.

Билиҥҥи кэмҥэ, хинна да буоларын курдук, маннык эмиэ үбүлээһин суоҕа үлэҕэ-хамнаска улахан ыарахаттары үөскэтэр. Ыарыһахтары уапотребсоюз маҕаһыыныттан пэстэн-эккэ киирэн турар бородууктанан илиэн аһаталлар. Балыыһа эргэрбит таҥаһын-сабыын, миэбэлин сөргүтэр наадатын туһунан этэ да барыллыбат.

Специалистар сулуусалата эмчиттэрэн тэйбитэ эмиэ марыныы сэрэтэр үлэни билээрдик мөлтөппүт. Атын өртүнэн дьиэ кэргэн, отделын уонна мчат управлениетын миэстэҕэ тустаах үлэһиттэрэ баар буолбуттара, улууска «Тиэргэн» тускул оҕохо киирэрэ нэһилиэнньэҕэ сэрэтэр үлэни ыытар ордук табыгастаах оҥорбут.

Төйө да итинник ыарахан балаһыанньаҕа олордоллор, балыыһа, 40-ча сыл үлэлиир медсестра Слепцова А. С., 24-с сылын таһаарылаахтык, үтүө түмүктэрдээхтик үлэлиир патронажнай сестра Барашкова А., кыһамньылаах эдэр үлэһиттэр стоматолог-врач Оковешников А. Н., лаборанкар уонна физиокабинеты үлэлэтэр Мохначевская Л. С., медсестра Лыткина Д. И., санитарка Попова К. курдук үтүө үлэһиттэрдээх буолан, эмтиир-сэрэтэр үлэтин түмүктэрэ ааспыт сылга даҕаны куһаҕана суохтар: дьон ыалдьыыта, уопсай өлүүтэ, сыстыганнаах ыарыылар аҕыйахтар, кыра оҕо өлүүтэ таһаарыллыбатах, куойка-күн былаана туолбут, ыарыһах куойкаҕа сытан таксыыта, больничкайга сылдьыыта кылгатыллыбыт.

Балыыһа баазатыгар, кадрдарыгар үөскээбит проблемалар олохтоох дьаһалта уонна доруобуйа харыстабылын управлениетын болҕомтолоругар баар уонна, сотору-таҕыта Ил Түмэн «Нэһилиэнньэ доруобуйатын туругун уонна доруобуйа харыстабылын сайдыытын кэскилин туһунан» ураанҕар олоҕуран, быйылгы дьылга быһаарыллыахтара диэн эрэнэххэ сөп. Аны медицинскэй үөрэх заведениетын бүтэрээччилэри государство үлэҕэ анаабытын Саха Республикатын правительствотыгар сорудахтаата. Онон эрдэтиҥ сайаапка оҥорон, кыаллар буоллаҕына, олохтоох дьаһалта баһылыга выпускниктары кытта көрсөн, кэпсэтэн-ипсэтэн, дуогабардаһара да ордук буолуох этэ. Дьиҥинэн, маннык учүгэй үлэлиир усулуобуйалаах балыыһаҕа, сэптээхтүк олорор усулуобуйаны мэктиэлээтэххэ, саҥа кадр кэлиэн сөп. Онон баһылык Владимир Михайлович Протодьяконов эрдэттэн кыһаллыан сөп этэ. Уважатактааҕы балыыһа улатиттэн—ыарыылартан сэрэтииттэн, сөпкө диагностаабыттан уонна уталыппакка сөпкө эмтээһинтэн доруобуйа харыстабылын үлэтин бүттүүнүн көрдөрүүтэ улахан тутулуктаахтар. Маннык мөлтөөтөххө, сыыстардахха, араас ыарыы элбиэн, сыстыганнаах ыарыылар көбүөхтэрин, ыарытыйы дириҥиэн сөп. Оччотугар ыарыылары ачатар, саба охсор уустутурар, ыарыыта дириҥээбит киһини хааныык да илэтийбит киниргэ үтүөрдэр ыарыыр. Ол да иһин Ил Түмэн тыа сирин медицинатын проблемаларыгар ураты болҕомтону уурарга правительствоны сөпкө сорудахтаата. Онон улуус бары участковай балыыһаларын, ФАП-тарын үлэһиттэрэ, итинник ураты болҕомто уурулла быйылгы дьылга доруобуйа харыстабылыгар үгүөрү үп көрүллүбүтүнэн, саҥаны түһэрбэккэ, үтүө эрэлиннэ өрө күүрэн үлэлиэхтэрин наада.

А. ПЕРМЯКОВ, «СО» общ. корр.

ХАЙАХСЫТ ОСКУОЛАТЫН «ЫРА» КОРПОҺУТТАН СУРУЙААЛЛАР

ДОҔОРДУУ ДЬОҤҤО ЫРААХ ДА ЧУГАҺЫЫР

Бэйиэт оскуолабытыгар Мэҥэ-Хаҥаластан Герой Попов биир дойдулаахтара—Баатара өртө оскуолатын үөрэнээччилэрэ кэлэн ыалдьыттаатылар.

Ыалдьыттарбыт бастакы күн оскуоланы, Албан аат хоһун көрдүлэр, Хайахсыт историятын билистилэр. Ол кэнниттэн волейболга уонна баскетболга күрэхтэһэн, үөрүү эргэйин билиилэр. Киэһэтигэр өбүгэлэрбит оонньууларыгар күрэс былдьаһыыга аҕы маллэрбит олохтоохтор. Доҕордоһуу биэчэрэ ыытыллан, оҕолор көрү көбүлүттэн, оонньууну оройуттан туттулар.

Көрсүһүү иккис күнүгэр математикаҕа уонна саха тылыгар олимпиадалар ыытылыннылар. Сорудахтары икки оскуола үөрэтэччилэрэ сэгэһэн оҥорбуттар. Маннык олохтоохтор сабырыйбатылар. Эбиэттэн киэһэ дуобакка, хапсаҕайга, мас тардыһыытыгар киирсиигэ эмиэ бэһиги кыайдыбыт. Хапсаҕайдаһан тустууга VIII кылаас үөрэнээччитэ Алик Назаров утарсааччытын 3-сөк. иһигэр чаҕылҕанныы быраҕан көрөөччүлэрин астынныарда. Мас тардыһыытыгар IX кылаастан Сережа Борисов чахчы кыахтааҕын билиэбит. Баатаралартан XI кылаас үөрэнээччитэ Петя Захаров спорт бары көрүҥнэригэр талааннааҕын көрдөрдө.

Түмүгэр Хайахсыт уонна Баатара оскуолаларын «Эдэр сулустарын» күүһүнэн киэҥ программалаах концерт көрдөрүлүннэ. Баатаралар ВИА-лаах уонна хореограф үчүгэйтик таллаах буоланнар, музыка, үҥкүү өртүгэр күүстээхтэр эбит.

Кыайыылаахтар грамоталарынан, оҕолор оҥоһуктарынан наҕарадаланнылар. Доҕотторбут биһигини муус устар сиэгатыгар бэйэлэригэр ыалдьыттата ыҥырдылар. Онно олимпиада химияҕа, географияҕа, историяҕа, төрүт культураҕа ыытыллара былааннанар.

Икки оскуола доҕордоһуулара манан бүтэн-уостан хаалбакка салҕана турарыгар баҕарабыт.

Настя ЕГОРОВА.

ОҺУОКАЙ КИЭҺЭТЭ

Бииһэхэ «Өбүгэлэрбит үгэстэрэ» нэдиэлэ ыытылынна. Маҥнайгы күн кылаастар бэлэмнээбит 40-ча араас сиэхалыы астара көрдөрүлүннэ. Ол кэнниттэн нэһилиэк ытык кырдьаҕастарын кытта остуол тула олорон итии чэй иһэ-иһэ төрөөбүт сирбит үлэһит, талааннаах, айылҕаттан айдарыылаах дьоннорун, сахалыы сиэр-туом тустарынан кэпсэттибит. Ыалдьыттарбытынан Албан аат хоһун хаһаайына Н. В. Лукин, олохтоох поэт П. П. Борисов, педагогическай үлэ ветерана К. Т. Аржаков буоллулар.

Иккис күн үрдүкү кылаастар үөрэнээччилэрэ өбүгэлэр оонньууларыгар күрэс былдьастылар.

Үһүс күн эмиэ үрдүкү кылаас оҕолоро «төгүрүк остуолга» «Саха киһитин мааны майгыта» диэн темаҕа 70-с, 80-с, 90-с сыллар студеннарын Митин П. Ф., Оленова Л. А., Евграфова Анзаны, Поисеев Дмитрийи, Васильев Геннадийы кытта көрсөн сэһэргэстибит.

Төрдүс күн таайбараҥҥа күрэхтэстибит. Маннык VI кылаас үөрэнээччитэ Никита Илларионов олус интэриэһинэй таайбараны айан сэҥээриини ылла. Оттон таайыыга V кылаастан Коля Софронов бастаата. Үрдүкү кылаастар үөрэнээччилэрэ таайбарыг конкурсугар кыттыыны ылбатахтара хомолтолоох.

Бэһис күн саха оонньууларыгар ананна. Оҕолор «Ойбонтон уулааһына», «Көтөх ыһах», «Тутум эргиир», «Хары баттаһыыта» оонньууларга көхтөөхтүк кыттан үөрдүлэр-көттүлэр.

Алтыс күн төрөппүттэр уонна оҕолор икки ардыларыгар күрэхтэһиигэ ананна. Төрөппүттэр кыайдылар. Ол кэнниттэн оһуокай конкурса тэрилиннэ. Барыта 10 оҕо сурунтарбытыттан 6-лара эрэ этиттилэр. Сорох оҕолор бэйэлэрэ айан оһуокай тылын этиттэрэ кэрэхсэбиллээх. Ол үлүгэриттэн, бастакы миэстэни VIII кылаас үөрэнээччитэ Лена Протасова, иккиһи IX кылаастан Света Федулова ыллылар, бииһирэбил биричиһинэ А. П. Кузьмина наҕараадаланна.

Света ФЕДУЛОВА.

«ЗНАНИЕ» ОБЩЕСТВО ТЭРИЛИННЭ

Саха Республикатын Президенэ М. Николаев 740 №-дээх дьаһалынан республикаҕа «Знание» общество тэрилиннэ. Бу общество бэйэтин үлэтин, тэрээһин өртүнэн хааччылытын Сокуоннуан регистрацияламмыт Россия «Знание» обществотын Уставынан салайтарар.

Республикатааҕы общество салалтатыгар уонна хонтуруоллуур органнарынан конференция, бырабылыанньа, бырабылыанньа президиума уонна тэрийэр бюрота буолаллар.

«Знание» общество сүрүн соругунан Президент, правительство ыытар политикаларын, үлэлэрин нэһилиэнньэ киэҥ араҥатыгар бириэмэтигэр тиэрдэн иһии, дойдуга, республикаҕа буола турар политическай хамсааһыннар, социальнай, экономическай, хаһаайыстыбаннай, культурнай реформалар барыыларын хаамыытын тустарынан кирдьиктээх информацияны биэрии буолар.

Улуустарга 2 үлэһиттээх отделениелар тэриллэн эрэллэр. Хас биирдии нэһилиэнньэлээх пууннарга, тэрилтэлэргэ лекторскай бөлөхтөрү тэрийии, общественнай лектордар баар буолууларын ситиһии бастакы соруктарбыт.

Лектордарынан бара турар политиканы таба өйдүүр, ону атыттарга сөптөөхтүк тиэрдэр кыахтаах юристар, экономистар, тыа хаһаайыстыбатын специалистара, инженерно-технической үлэһиттэр, бииһиги, нэһилиэнньэ билиилээх-көрүүлээх, бэлэмнээх араҥатын бэрэстэбиитэллэрэ буолуохтаахтар.

Билиҥҥи лекциялар урукку курдук ситардас лектор монолога буолуохтааҕа суохтаахтар. Үксүн дьону кытта бэсиэдэлэһии, ыйытыыга эппиэттэһии формаларынан ыытыллаллара, лектор информацията дьоҥҥо тиийимтиэтэ, киниэхэ сэлгыыннат буолаллара ордук.

Син урукку курдук, лектордарга путевка толорулуоҕа, үлэлэрин иһин төлөбүр оҥоһуллуоҕа. Общественнай лектордарга төлөбүр путевкаларын барытын түмэн кварталга биирдэ бэриллиэҕэ, ону республикатааҕы общество киинэммит бухгалтерията оҥоруоҕа.

Түмүктээр эссе тэгул тоһоҕолоон бэлиэтиибин: «Знание» общество сүрүн сыала-соруга—улуус нэһилиэнньэтигэр республика Президенин, правительствотын уураахтарын, Ил Түмэн таһаарар Сокуоннарын бириэмэтигэр сөптөөхтүк тиэрдэн иһии.

Д. ПЕТРОВ,

«Знание» общество улуустааҕы отделениетын сэбиэдиссэйэ.

САЛГЫЫ КЫТТЫАХТАРА

Дьокуускай куоракка боксаҕа 1982—1983 сс. төрүөх уолаттарга республикатааҕы күрэхтэһии буолан ааста. Онно 19 ыйааһыныга барыта 93 оҕо кытынна. Улуус чиэһин 7 үөрэнээччи көмүскээтэ. Тренер Д. И. Винокуров эрчийэр уолаттара Саша Посельскай (30 кг) уонна Тимур Слепцов (44 кг) үһүс призердарынан буоллулар (иккиэн чурапчылар), оттон А. Н. Соловьев эрчийэр уолаттара (чакырдар) 32 кг Дима Соловьев, 34 кг Вася Макаров иккис буоллулар.

Олунньу 19—25 күннэригэр Приморскай кыраайга ыытыллыахтаах Россия Киин Сэбиэтин күрэхтэһиитигэр кыттыыны ыларга ыҥырылынылар.

Кулун тутар 3—7 күннэригэр Дьокуускайга улахан дьон күрэхтэһиилэрэ ыытыллыахтаах. Онон Владимир Бояхинов, Никифор Захаров, Николай Бысыын утумнаахтык эрчиллэллэрэ эрэйиллэр.

«СО» корр.

ПРЕЗИДЕНҤҤЭ КАНДИДАТЫ ТУРУОРУУ

ЧИТА. РФКП Читатааҕы обкомун пленума Россия Президенигэр Геннадий Зюгановы эттаата: Коммунистар санааларынан, кини Президент салалтата Россияҕа сөп түбэспитинэн, бүтэһик Президеннэн буолуо.

Пленум кыттыылаахтарыттан биирдэстэрэ, политическай утарсааччылар күрэстэһээччилэргэ «саба түһүүнү» саҥалыахтарын сөбүгэн иэки кандидаты—сүрүн уонна сапаас—туруорарга этии киллэрдэ. Ити этии ылыныллыбата.

ҮРДҮК СЫАНАБЫЛ

РФ үрдүкү аттестационнай комиссията СГУ бастакы проректора Анатолий Алексеев «Саха сирин былыргы культуралара (б. э. IV-с үйэтэ—б. э. XVII-с үйэтэ докторскай диссертациятыгар историческай наукаҕа биир сатабылынан бастыгынан аахта.

СИА.

КӨҺӨРҮЛЛҮҮ ИСТОРИЯТЫТТАН

УЛУУСПУТ ВЕТЕРАННАРЫГАР ӨССӨ СҮГҮРҮЙҮӨҔҮҤ

Улуус колхозтарын хоту көһөрүү историятын үөрэтиигэ көҕүлүүр комиссия тэриллибитэ 12 сыл буолла. Кини ити иһигэр үгүс кэрэхсэбиллээх үлэлэри ыытта, история ыар чахчыларын арыйда, тыыннаахтарга харчынан компенсацияны көрдөрдө, чэпчэтиилэри оҥорору ситиһиэ, түөрт улууска өйдөбүнньүк-пааматынньыктары туттарда. Ол түмүгэр сэрии сылларыгар тыылга өлбүттэр-сүппүттэр ааттара чуолкайданна уонна мемориальнай испииһэккэ киллэрилиннилэр.

АЛДЬАРХАЙТАН АС ТАҺААРЫММЫТТАР

Хоту Бахсыттан Эдьигээн Уолбатыгар «Коминтерн» колхоз көһөрүллүбүт. Барыта 60 хаһаайыстыба, 182 киһилэрин сүтэрэн дойдуларыгар эргиллибиттэр. Күһүөрү сайын оччолорго 17 саастаах уол Иван Окоемов ийэтэ, аҕата уонна аймахтарын аһыар саналаах тахсыбыт. Ол тиийэн, чаҕаан чахчыны, ыар кырдьыгы илэ хараҕынан көрбүт. Чычаастык көмүллүбүт дьонун уҥуохтара сири-сибиири биир гына ыһыллыбыт. Өйдөөн көрбүтэ өлүктэри аһылар хостоон сиэбиттэр, ыпсыттар-тохпуттар, суоллара ииччэх-бааччах курдук үһү. Уҥуохтар килбэчи кириллибиттэр, адьырҕалар алдьархайы кытта алҕаһыбатахтар, дьон диэн кэриэстээбэтэхтэр...

Иван, ийэлээх аҕата хоту дойдуга кэлэн адьырҕалар аһылыктара буолуохтара дии саныабатах киһи, уолуйбут, сөһүйбүт, ытаабыт-соҥообут. Тырыта тыытыллыбыт ийэтин сиидэс ырбаахытын сэймэҕин булбут уонна аны миигин кэлэн сиэхтэрэ дии санаабыт да, дьонноругар ыстаммыт... Алдьархай диэтэҕиҥ.

МИЛИЦИЯ МАЙОРУН КЭПСЭЭНЭ

Сэрии иккис группалаах инбэлиитэ, Орто Бүлүү ычата бокуонньук Василий Иванович Осипов 1943 сыллаахха хоргуйан өлбүт чурапчылары көмсүбүтүн кэпсээбиттээх. Кини Орто Бүлүү Хампатыгар всеобучка үөрэнэ сырыттаҕына отучча киһини Кэбээйи оройуонугар Хатырык Хомоҕо түөрт уонча Чурапчы дьонноругар көмөрө ыыппыттар. Бокуонньуктары хоруоба суох тиэригинэн тас кестэн уопсай иинигэ укуох-тупуттар. Ол «братскай могилаҕа» көмүллүбүт чурапчылар испииһэктэрин оҥорбуттара үһү. Оннук элбэх киһи өлүүтүн көрөн баран сэриигэ барбыт. Ити кэмҥэ ити испииһэк хаана тиийбитэ биллибэккэ хаалбыт.

Дойдуларыгар эргиллээт, Дьокуускайга милицияҕа үлэлээбит. Хатырык Хомоҕо өлбүттэри көмсүбүт икки биир дойдулаахтарын көрсүбүт да, ол испииһэги булбатахтар, билигин да көстө илик. Онон Аппааны алдьархайыгар маарынныыр элбэх бокуонньуктаах ити үйэлэргэ кистэлэҥин аспакка өһөн сытар.

ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЙ КОМИССИЯ ДОКЛАДНОЙА

Колхозтары күүс өртүгэн көһөрүү элбэх киһи өлүүтүгэр-сүтүүтүгэр тиэрдибитэ. Ити алдьархай оройуон да, республика да салалтатыгар биллэрэ. Биир дойдулаахпыт В.П. Харитонов сэрии сылларыгар республикаҕа Рыбакколхозсоюз председателинэн үлэлээбитэ. Кини туруорсуутунан партия обкомун бюротугар Кэбээйигэ көһөрүллүбүт колхозтар олохторугар-дьаһахтарыгар үөскээбит ыарахаттар тустарынан боппуруос көрүллэн, элбэх киһи өлүүтэ тахсыбыта арыллан баран, уһун кэмҥэ чып кистэлэҥҥэ тутуллубут. Бу боппуруоһу правительственнай комиссия председателэ Е.К. Притузова бэлэмнээбит. Оччолорго Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Председателин солбуйааччынан үлэлиирэ. Елена Константиновна правительственнай комиссия докладнойун суруйан республика салалтатыгар түһэрбит эбит. Ол докумуон куоппуйата кэлин Кэбээйи оройуонун партийнай архыбыттан көстүбүтэ.

Комиссия Кэбээйигэ көһөрүллүбүт колхозтартан аҕыс ый иһигэр 439 киһи хоргуйан өлбүтүн, 484 төгүрүк тулаайах уонна тулаайах аҥардаах оҕолор баалларын, сыл устата 123 хаһаайыстыбаттан 623 дууһа аҕыйаабытын, үлэни кыайар 243 киһи хоргуйан өлбүтүн, инбэлиит ахсаана 99 киһинэн элбээбитин арыйбыт. Елена Константиновнаны тыыннааҕар көрсүбүтүм уонна киһи суруйбут докладнойа кэстүбүтүн көрдөрбүтүм, онуоха: «Дьиҥнээх коммунист этим, кырдьыктан атыны суруйар кыаҕым суоҕа, тыылга дьону хоргутан өлөрүү — бу ыар буруй», — диэбитэ. Көһөрүллүбүт колхозтар архыыптарын 7 сыл хайыстым да, Е.К. Притузова докладнойун курдук чурапчылар өлүүлэрин-сүтүүлэрин ымпыктаан көрдөрөр докумуону булбатаҕым.

Тыыл ветераннара, хоту көһөрүллүү кыттыылаахтара Е.Е. Владимиров (Одьулуун, «Төҥүргэстээх» колхоз), П.А. Потапов (Арылаах, «Саҥа олох» колхоз) салайааччылара НКС Председателигэр И.Е. Винокуровка ыыппыт үҥсүүлэрин буларга көрдөспүттэрэ, Булунтан партия обкомугар ыыппыт биэс үҥсүүлэрэ кестүбэтэҕэ. Олору суруйтарааччылар билигин бары суохтарынан, чуолкайдааһыннар кыайан оҥоһуллубаттылар.

«ДОҔОР ХОҺУУНА»

Итинник аттаах кэпсээни Эдьигээнтэн Сэмэн Тулааһынап суруйбута «Чурапчы алдьархайа» кинигэҕэ киирбитэ. Онно автор дьиҥнээх буолбут түгэни кэпсээбит эбит. Мугудайтан көһөрүллүбүт колхозтаах дьахталлар күөлгэ хаалбыт балык тобоҕун аҕалаары барбыттар уонна 56 хонук устата муна сылдьыбыттар.

Сир харатыгар, ыкса күһүн Мугудайтан барбыт «Дьэгэкэрэ» колхоз дьахталлара мунаннар сиргэ хас да хонон, туос аччык сору-муҥу көрбүттэр. Кэлин булчут үүтээнин булан уот оттунан, онно уурулубут бурдугунан аһаан тыыннах ордубуттара номохко кубулуйбут. Кинилэр Елена Федотовна Терютина уонна Мария Оконешникова диэннэр эбит. Ону автор уларытан Федора эмээхсин, Ольга кыыс диэбит. Билигин кинилэр иккиэн суохтар. Көһөрүллүү кыттыылааҕа Александра Оконешникова ахтыытыгар суруйарынан, бу түгэн хаһыакка «Айаннаабыт саха кэпсээнэ» диэн төбөнөн тахсыбыта эбитэ үһү. Онон кинилэр икки төгүллээн сурукка киирбит.

ТЫЫННААХТАРЫ ИРДЭҺЭН, ӨЛБҮТТЭРИ ҮӨТЭРЭН

Хоту көһөрүллүбүт колхозтар историяларын үөрэтэр көҕүлүүр комиссияны сэрии ветерана А.Д. Захаров тэрийбитэ алтыс сылыгар барда. Ити иһигэр 7 киһилээх комиссия 46 сыл устата чып кистэлэҥҥэ сыппыт өлүү-сүтүү, эстии-быстыы ыар чахчыларын үөрэттэ, элбэх ахтыылары, суруктары тутта, олору олорчу архыыпка киллэрдэ. Кэлин үс сылга араас бириэмэҕэ өлбүттэр уонна билигин баар көһөрүллүү кыттыылаахтарын испииһэктэрин биирдии колхозтарынан чуолкайдааһын ыытылынна. Оттон көһөрүү 50 сылыгар 1992 сыллаахха, оройуоҥҥа 1645, атын сирдэргэ 447 көһөрүллүү кыттыылаахтара бааллара чуолкайдаммыта. Тыыннаахтар ахтыыларыттан 41 колхозтан барыта 1288 киһи хоту өлбүтэ биллибитэ. Урут, быһа холуйан, икки тыһыынчаҕа чугаһыыр киһини ааҕарбыт.

Комиссия биирдии колхозтарынан, биирдии киһинэн, кыра оҕолору киллэрэн туран, үсүһүн чуолкайдаан ааҕыытыгар 1105 киһини өлбүтүнэн билиннэ уонна ол улуус дьаһалтатын сүбэтигэр биэрэргэ. Онон көһөрүллүүгэ [illegible] Мемориальнай испииһэк чурапчылар көрсүбүт алдьархайдарын туоһулуур, өлбүктэр ааттарын үйэтитэр докумуон үүнэр көлүөнэ сүгүрүйэригэр анаан оҥоһуллуута уонна улуустааҕы типографияҕа туттарылынна.

АППААНЫ АЛДЬАРХАЙА

Бүлүү өрүс Өлүөнэҕэ түһэр сиригэр, Лунха үрэх тардыгар, Аппааны диэн сир баар. Манна 1942—1943 сс. кыстыкка Төлөйтөн барбыт «Олоххо киирии», Мугудайтан Калинин аатынан, Одьулууттан «Төҥүргэстээх» колхозтар олорбуттар. Түөрт балаҕаныттан 260-ча киһи кыстаабыт. Хаары үрдүнэн оттуу саатабыттар да, сүөһүлэрэ сутаан охтуталаабыттар. Хоргуйан, ыалдьан өлүү-сүтүү маассабайдык тахсыбыт. Кыстык устатыгар барыта 83 киһи сир суолламмыт. «Төҥүргэстээх» колхоз 90 чилиэниттэн 48-тара өлбүт. Мемориальнай испииһэккэ «Төҥүргэстээх» колхозтан өлбүт 39 киһи ааттара-суоллара кыайан чуолкайдамматах. Ыал малынан эстибитэ биллэр. «Олоххо киирии» колхоз 10 киһитин ааттара эмиэ биллибэт. Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Георгий Попович Захаров «Олоххо киирии» колхозтан 25 суоруна суолламмыттар ааттарын мемориальнай испииһэккэ киллэрдэ. Олор истэригэр тоҥон өлбүт аҕата, дьукаахтара, маллара баалар. Оттон Төлөйгө олорор Варвара Петровна Захарова 9 киһи ааттарын ааттаата, оҥу даҕаны аймахтарын, дьукаахтарын, оттон малларын өйдөөбөт.

Онон Аппааны алдьархайа биирдии киһинэн ситэ чуолкайдамматах. «Чурапчы алдьархайа» кинигэ тахсыытыгар суруйааччы Иван Федосеев үтүөтэ-өҥөтө улахан. Онно көһөрүллүү кыттыылаахтарын 18 ахтыылара киирбитэ. Оттон улуус архыыбыгар тыыннаахтар ахтыылара 16 [illegible] барыта 635 страница хомуллан сытар. Ити испииһэк боппуруоһугар кэһилиэктэри кэрийэ сырыттахпытына биир ытык кырдьаҕас: «Улуус да үһүннүк-кинигиннэ өлбүттэри үөтэрдиҥ, доҕор, сэттээх-сэлээннээх буолаарай», — диэбитэ. Киһи буолан сылдьыбыттарынан, кинилэр ааттарын-суолларын мемориальнай испииһэк туоһулуохтааҕын быһааран биэрбитим.

ӨЛБӨТ-СҮППЭТ ӨЙДӨБҮННЬҮКТЭР

Көҕүлүүр комиссия туруорсуутун өйөөн, республика түөрт оройуонугар көһөрүүгэ өлбүттэргэ өлбөт-сүппэт өйдөбүнньүк пааматынньыктар тутуллуннулар. Сиэгээргэ Өҥүөнэ үрдүк хааһыгар 1990 сыл ыам ыйын 6 күнүгэр пааматынньыгы аһыы буолбута. Оҥу СР народнай художнига А.П. Мунхалов бырайыактаабыта. Кини ол дойдуга ийэтин, аҕатын сүтэрбитэ, онон тулаайах хаалан детдомнары кэрийэн улааппыта. Ол пааматынньыкка тимир плиискэ сваркалаан «Чурапчыттан көһөрүллэн киирэн өлбүт 1284 колхозтаахтар кэриэстэригэр аналлар» диэн суруллубута.

Эдьигээҥҥэ 1990 сыл алтынньы 6 күнүгэр, көһөрүллүү 48 сылынан, биһиги биир дойдулаахпыт И.С. Лукин бырайыатынан иккис пааматынньык туруоруллубута, онно «Эдьигээн—Чурапчы доҕордоһуулара саас-үйэ тухары умнуллубатын!» диэн истиҥ тыллар суруллубуттара уонна манна түөрт сыл кыстаабыт Чурапчы оройуонун колхозтарын ааттара-суоллара итиэннэ кэһилиэнньэ фроҥҥа көмөтүн сыыппаралара эмиэ киллэриллибиттэрэ. Өйдөбүнньүк үйэлэргэ туруоҕа.

Булуҥ оройуонугар Күһүүрэ 1992 сыл атырдьах ыйын 17 күнүгэр көһөрүллүүгэ киирэн суоруна суоламмыттарга аналлаах үһүс пааматынньык аһыллыбыта. Онно республика Президенэ М.Е. Николаев сылдьан венок уурбута, чурапчылар сүтүктэрин саха норуотун бүттүүнүн ыар трагедиятынан сыаналаабыта. Манна Чурапчы уонна Булуҥ улуустарын баһылыктара И.С. Сивцев, В.А. Басов тыл эппиттэрэ. Үһүс өйдөбүнньүгү Саха Республикатын Президенэ бэйэтинэн был[illegible] гиммитэ.

Чурапчы сэлиэнньэтигэр архитектор И.С. Лукин бырайыатынан түөрт композициялаах саҥа пааматынньык Улуу Кыайыы 50 сылын көрсө туруоруллубута. Кини дьону толкуйга түһэрэр уратылаах. Үгүстэр өйдөбүнньүк ис хоһоонун өйдөөбөккө ыйыталаһааччылар. Толкуйга түһэрэр айымньы архитектура биир таабырына буолан дьон болҕомтотун тарда туруоҕа.

ЫАР СҮТҮКТЭЭХ СУОЛЛАРЫНАН

Көҕүлүүр комиссия туруорсуутунан, 1992 сыл атырдьах ыйын 14—22 күннэригэр «Комсомол 40 сыла» теплоходунан Кэбээйи, Эдьигээн, Булуҥ улуустарынан көһөрүллүү кыттыылаахтарын экскурсиялара тэрилиннэ. Кини сылдьыбыт хоту киирэн олохсуйбут биир дойдулаахтарбытын билсиһии, аймахтаһыы, ыкса сибээһи тутуһуу, ахтыылары хомуйуу, көһөрүллүбүттэр олорбут сирдэригэр бэлиэ-өйдөбүнньүктэри туруоруу буолбута. Билэр дьонноруи, сорохтор аймахтарын, кинилэр оболорун, көрсүтэлээбиттэрэ. Өйдөбүнньүктэр Сииктээххэ, Быһыттаахха, Натаараҕа, Талахтаахха туруоруллубуттара. Хадаар нэһилиэгин «Кыһыл кырыс» уонна «Үһүс интернационал» колхозтарын билигин тыыннаах ветераннара М.М. Мартьянов, В.Г. Титов көҕүлээһиннэринэн Быһыттаахха сытар биир дойдулаахтарыгар турбаттан чочуллан оҥоһуллубут үрдүк стелланы туруордулар. Хадаардар бу дойдуга 106 хаһаайыстыбалаах, 259 киһилээх киирбиттэр уонна 82 киһилэрин көмүс уҥуохтарын хааллараабыттар. Бу стелланы үйэ аҥара буолан баран бокуонньуктары эргийбит курдук санаатын, ытык пастэрин толорбут дьон быһыытыгар, өрө тыыммыттара. Үрдүк бэлиэ-өйдөбүнньүк орҕуһан айаннааҥ истэххэ ырааххатын дьэрэ кэриэстэбил бэлиэтэ буолан туралыйан хаалбыта.

Эдьигээҥҥэ көһөрүллүү историятын үөрэтиигэ үгүс көмөнү оҥорбут ити улуус бочуоттаах гражданинын, биир дойдулаахпытын С.П. Афанасьеваны, Сангаарга Кэбээйи улууһун бочуоттаах гражданинын, эмиэ биир дойдулаахпытын С.Н. Лавровы көрсүбүппүт. Кытааныахтан төрүттээх, билигин Күһүүр олохтооҕо Евдокия Корякина (Дьячковская): «Аҕыс бииргэ төрөөбүттэртэн соҕотоҕун ордон хаалбытым», — диэбитэ. Кини түөрт оҕо ийэтэ, сэттэ сиэн эбэтэ. Быһыттаах алдьархайыттан ордубут Е.Х. Шамаева (Дмитриева) Күһүүргэ түөрт оҕо ийэтэ, сэттэ сиэн, үс хос сиэн тапталлаах эбэлэрэ буолан олорор. Быыкаа бэйэлээх оччолорго олохтоох Совет исполкомун председателэ Иван Шумилов сэттэ бииргэ төрөөбүттэрдээх, Хадаартан төрүттээх Елена Евстафьевна Карповаттан төрөөбүтүн, онон чурапчылар сиэннэрэ буолалларын билиһиннэрбитэ. Ити бэйэлээх олохтоохторун 30 бырыһыана Чурапчыттан төрүттээхтэр эбит. Кини барахсан хайа сиик-симэһин баар сиригэр олохсуйар, торолуйар тэлкелиэҕин ити холобурдар дьэ чахчы кэрэһэлииллэр.

Хайа сылдьыбыт сирдэрбитигэр көһөрүллүү эрэйин-муҥун көрбүттэр тыыл ветераннарыгар тэгиэнилиибиттэрин сөбүлүүллэр, онтон үөрэллэр. Сыл ахсын кэлэ бара боско борогуонунан туһанан Саха сирин хаҥыык баҕарар улууһугар сылдьар кыахтаммыттарыттан улаханнык астыналлар. Чурапчы колхозтарын көһөрүллүүлэрин историятын үөрэтэн, өлбүттэр ытык ааттарын үйэтиттибит, тыыл ветераннарыгар сүгүрүйдүбүт, кэнникитин үүнэр көлүөнэ туох кыаллыбатаҕын салгыы ситэрэригэр, өлбүттэр кэриэстэригэр сүгүрүйэригэр баҕарабыт.

Афанасий ЗАХАРОВ,
колхозтар көһөрүллүүлэрин историятын үөрэтэр комиссия председателэ.

РЕСПУБЛИКА ЧЕМПИОНАТА ЫҤЫРАР!

Үс бойобуой орден кавалера, улуус биһиги граж-данина, Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Тимофей Степанович НОГОВИЦЫН бирииһигэр дуэльнай ытыыга Мугудай нэһилиэгэр республика чемпионата ыытыллар.

Сыала, соруга: спорт байыаннай-прикладной көрүҥнэрин сайыннарыы, байыаннай-патриотическай иитиини, эдэр ыччат байыаннай сулууспаҕа бэлэмнэниитин тупсарыы, чэгиэн олоҕу пропагандалааһын.

Олунньу 25 күнүгэр 12 чаастан мандатнай комиссия үлэлиэҕэ, 2 чаастан 7 чааска диэри—күрэхтэһиилэр. Күрэхтэһиигэ эр дьон, дьахталлар саанан хаачыктаах суох, оҕолор 14 саастарыттан биирдиилээн бастыыр иһин киирсэллэр. Бары кыттааччылар 30 тыһ. солк. ускуоһу төлүүллэр.

Дуэльнай ытыы—байыаннай-прикладной многоборье биир көрүҥэ. Спортсменнар пааранан стартыыллар. 10 метр сиргэ сүүрэн тиийэн иитэ охсоот, «өстөөҕүн» 4 см диаметрдаах мишенин 7 метр ыраахтан үстэ ытаҕын. Ким эрдэ сууллардыт—ол кыайар. Кыайтарбыт туоруур. Финалга тахсыы эргиир систематынан ыытыллар. Манна Россияҕа оҥоһуллубут пневматическай саа конуллааннар. Кыттааччы бэйэтэ саалааҕа ордук. Спортивнай классификация нуорматын толорбуттарга спорт маастарыгар кандидаакка тийэ разряд иҥэриллиэҕэ. Эр дьонтон бастакы үс миэстэни ылбыттарга медаллар, МЦ, ТОЗ-34 ньарвалаах саалар, дьахталларга медаллар, видеоплеер, о.д.а. туттарыллыахтара.

Эр дьон милиция органнарыттан сааҕа көҥүллээх буолуохтаахтар. Кыттааччылар 27-691 №-даах телефонунан билсиһиэххитин сөп.

Маннык күрэхтэһии республикаҕа аан бастаан ыытыллар. Баҕалаахтар көхтөөхтүк кыттаргытыгар ыҥырабыт.

«Саҕах» ниии, Мугудай нэһилиэгин дьаһалтата.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Саха Республикатын государственнай наҕараадаларга комиссията биллэрэринэн, «1941—1945 сс. Аҕа дойду сэриитин кэмигэр килбиэннээх үлэтин иһин» медаль дастабырыанньатыгар 1932 сыллаах төрүөхтэр дьыалаларын көрөргө көҥүл кэлбитинэн, 1932 сыллаах төрүөх граждааннар олохтоох дьаһалталарыгар маннык докумуоннары түһэрэллэригэр көрдөһөбүт:

—М. Е. Николаев ааттаах сайабылыанньа;
—архыып ыспыраапката;
—үс түөһү суруук;
—характеристика;
—ходатайство;
—төрөөбүт сылы туоһулуур докумуон куопуйата.

Улуус дьаһалтата.

x x x

Чурапчытааҕы гимназия 1996—1997 сс. үөрэх дьылыгар бэһис кылаастан үөрэтиигэ киирэринэн, маннык специалистарга вакантнай миэстэлэри аһар: нуучча тыла уонна литературата—2, математика—1, французскай тыл—1, история—1, биология, химия—1, физкультура—1 уонна музыка—1.

Үлэлиэн баҕалаахтары сөрэй кэпсэтиигэ ыҥырабыт. Телефоммут 21-409.

Гимназия дирекцията.

СҮӨҺҮЛЭЭХТЭР ИСТИИЛЭРИГЭР

Бу күннэр ыла саҥа төрөөбүт ньирэйгэ аҕылааһыны утары прививкаҕа сайаапка ылабыт. Төлөбүрэ 1 төбөҕө—5 тыһ. солк.

Сайаапканы телефонунан ылабыт. Прививка сайаапка киирбитинэн оҥоһуллуо.

Чурапчытааҕы ветлечебница.

АТАСТАҺАБЫТ

Чурапчытааҕы гимназия саҥа ЗИЛ-131 автомашинаны дьоҕус хаһаайыстыбаннай эбэтэр УАЗ автомашинаҕа атастаһар. Атын варианнары эмиэ көрүөххэ сөп.

Гимназия дирекцията.

ЛАУРЕАТ БУОЛЛА

Россия Журналистарын союһун бырабылыанньатын 1996 сыл тохсунньу 26 күнүнээҕи уураахынан «Сахалда» республикатааҕы ичэт хаһыатын корреспондена Спиридон Степанович Татаринов журналистар 1995 сыллааҕы саамай бастын айымньыларыгар Бүтүн Россиятааҕы конкурс лауреатынан ааҕылынна.

СИА.

● СПОРТ

АСТЫННЫБЫТ

Сүүс харахтаах дуобакка республикатааҕы бастакы фестиваль үрдүк тэрээһиннээхтик ыытыллына. Бу сүүстэн тахса киһини түмнүт быраабылыанньаты бэйэбит уолбут, федерация вице-президенэ В. П. Барахсанов сүүрэн-көтөн, үгүс сыратын биэрэн тэрийбитэ махталлаах. Өссө бу дуобат сайдар кэскиллээх кэлиэтэ сотору Аан дойдутааҕы федерация (ФМЖД) кинигэр Голландияҕа барыахтаах. Сайын спортивнай лааҕырдарбытыгар кэскиллээх оҕолорбутун аан дойдутааҕы кылаастаах гроссмейстердарга эрчиллиннэрэр быллааннаахтар. Аны Д. В. Сыромятников (аан дойдутааҕы арбитр) Польшаны кытта сибээһи олохтообут.

Фестивальга бэйэлэрин бөлөхтөрүгэр Таня Колесова (11 саастаах), Мотя Ноговицына, Миша Сивцев, Алена Иванова чемпионнаатылар. Оттон И. И. Новгородов, Н. Д. Попова, Е. М. Монастырев, М. П. Бырдынмырова, Дуня Постникова, Ваня Монастырев, Аня Владимирова, Саша Филиппов призердаатылар.

Дуобат бу көрүҥэр республикаҕа болҕомто ууруллуна. Сахалар дуобакка ооньуур кылаастарын аан дойду экс-чемпиона Алексей Чижов (Москва) бэйэтин алта чаастаах сеансын кэнниттэн үрдүктүк сыаналаан барда. Фестиваль кэмигэр биһиги ветерааммытын, республика экс-чемпионун Е. М. Монастыревы 60 сааһын туолбут үбүлүөйүнэн чиэстээһин буолла.

Д. П. КЛАДКИНА БИРИИҺЭ

Манна икки күннээх күрэхтэһиигэ 18 маастарга кандидат уонна бастакы разрядтаах дуобатчыттар кытынныылар. Онно спорт ветерана М. Бырдынмырова бастаата. Киниттэн очко аҕыйаҕынан хаалан оҕолорго аан дойду быйылгы призера М. Ноговицына иккис буолла, үсүһү опыттаах күүстээх ооньооччу М. Басимова ылла. Үчүгэй ооньууну эдэрдэртэн М. Флегонтова, Т. Колесова, Д. Постникова көрдөрдүлэр.

УЛУУС ЧЕМПИОНАТА

Сүүс харахтаах дуобакка улуус чемпионата буолан ааста. Онно Н. Новгородов чемпионнаата, иккиһи Н. Кычкин ылла. Эдэрдэртэн М. Сивцев, В. Монастырев ордук тахсыылаахтык ооньоон ветераннары Е. Монастыревы, Г. Владимировы, күүстээх кандидаттары Р. Седалищевы, К. Монастыревы уга-уокка түһэрэ сырыттылар. Уолаттары хайҕыахха эрэ сөп.

Быйыл Д. П. Кладкина бирииһэ төрдүс, сүүс харахтаах дуобакка улуус чемпионата эмиэ төрдүс төгүлүн ыытыллыныылар. Ол эрээри кэлин үс сылга улуус спордун салайааччылара күрэхтэһиилэри тэрийсэ да сорумматылар, алҕаска дағаны иҥэйэн да аспатылар. Эгэ, бириис, грамота ааньа ахтыллан көрүллүө дуо!

Николай КЫЧКИН, тренер.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

1994 сыл ахсынньы ыйга оҥоһуллубут, 18 тыһ. км сүүрбүт, үчүгэй турууктаах «Нива» автомашинаны.

«Мулинекс» фирма кухоннай наборадарын.

Биотуалеттары.

Өҥнөөх телевизордары, видеоплеердары, игровой компьютердары.

Ньыдьыыгэ икки хостоох квартираны.

Маны тэҥэ УАЗ автомашина араас маркаларыгар сайаапка хомуйабыт. Тел. 21-843.

Чурапчы сэлиэнньэтинээҕи «Евдокия» маҕаһыын.

x x x

Кухоннай стенканы. Сыаната—4 мөл. 800 тыһ. солк.

«Феникс» прихожайы—2 мөл. 200 тыһ. солк.

Ат оҕусун толору комплегын—5 мөл. солк.

Ситэтэ суох комплегын—3 мөл. 500 тыһ. солк.

Маны тэҥэ «Стинол» холодильниктары уонна 1 килограма 6500 солкуобайдаах саахары сыанатын аҕарын эрдэ төлөөһүнүгэ аҕалан биэрэргэ сайаапкалары хомуйабыт.

25-317 (Хатылы) телефонунан билсэргитигэр.

x x x

1993 с. IV кварталыгар оҥоһуллубут, 8 сыллаҕыс олохтоох, «Волга» киэнэ мотуордаах сүүрэ сылдьар («Автоклуб») автомашинаны. Сыаната—35 мөл. солк.

Саҥа Иж-Ю-5К көлөөскөлөөх мотоциклы—6 мөл. солк.

5000 км сүүрбүт «Минскэй» мотоциклы—2 мөл. солк.

Эмис ынах этин. 1 кг—25 тыһ. солк.

Маны тэҥэ саҥа 20 калибрдаах икки уостаах (куркуоай) сааны 16 калибрдаах икки уостаах сааҕа атастаһабын.

24-388 телефонунан (6 чаастан киэһэ) эбэтэр Одьулууҥҥа Аржаков А. А. билсэргитигэр.

x x x

5 тыһ. км сүүрбүт саҥа ЗАЗ-968М («Запорожец») автомашинаны.

Маны тэҥэ саҥа «Урал» бензопиланы 220В электропилаҕа атастаһабын.

Тел. 21-804 (үлэ кэмигэр).

x x x

Үрдүк хаачыстыбалаах окорочканы, халбаһыны, индийскэй чэйи, «Саф-момент» дрожжаны, джемнэри, «Экстра» кофены, «Балет» туалетнай мыыланы, «Беломорканал» бепүрүөскэни уо.д.а. Наадыйааччылар 21-932 телефонунан билсиһиҥ.

Эҕэрдэлиибит!

Күндү киһибитин, аҕабытын, кэргэммитин, эһэбитин, педагогическай үлэ ветеранын ТИТОВ Василий Гаврильевичы 70 саастын томточчу туолбуккунан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит.

Амарах сүрэхтээх, үтүө санаалаах күндү тутаах киһибитигэр ыаллары кыйдаан, кырдьары кыайан, үөрэ-көтө үлэлии-хамсыы доруобайдык сылдьаргар баҕарабыт.

Кэргэниҥ, оҕолоруҥ, күтүөттэриҥ, сиэннэриҥ.

x x x

Улуус биллиилээх дуобатчытын, спорт ветеранын ытыктабыллаах Егор Митрофанович МОНАСТЫРЕВЫ 60 саастын туолбут үбүлүөйгүнэн уонна спорду пропагандалаабытыҥ 40 сылынан итиитик, истиҥник эҕэрдэлээн туран, Эйиэхэ уонна дьиэ кэргэттэргэр чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, ситиһиилээх үлэни, үөрүүнү, дьоллоох-соргулаах олоҕу баҕарабыт.

Спорт ветераннара, Владимировтар.

x x x

Күндү убайбытын, таайбытын, Мындаҕаайы бөһүөлэгэр олорор ДИОДОРОВ Иван Гаврильевичы 55 саастын туолбут үөрүүлээх үбүлүөйгүнэн ис сүрэхпититтэн истиҥник эҕэрдэлиибит.

Үтүө санаалаах күндү киһибитигэр чэгиэн доруобуйаны, үлэҕэр ситиһиини, уһун дьоллоох олоҕу баҕарабыт. Биһиги түспүтүгэр өрүү кыһана, күүс-көмө, сүбэ-ама буолан үөрдэ-кэтүтэ сылдьаргар. Аҕалыы амарах кыһамньыҥ иһин барҕа махталбытын тиэрдэбит.

Намтан балтыҥ, быраатыҥ, кийиитиҥ, сиэннэриҥ, Одьулууҥтан, Мындаҕаайыттан балтыларыҥ, күтүөттэриҥ, эдьиийдэриҥ, сиэннэриҥ, Дьокуускайтан эдьиийиҥ, бырааттарыҥ, балтыҥ, күтүөтүҥ.

ҮЛЭҔЭ ЫҤЫРАЛЛАР

Суолу тутар-өрөмүөннүүр участак Т-170, ДТ-75 тракторларга тракторастарга, КрАЗ лесовоз автомашинаҕа суоппарга наадыйар. Хамнастара 1-2 мөл. солк., спец-таҥаһынан хаачыллааллар. Тел. 21-291.

ХАМНАСТАРА КЫРАТЫН ҮРДҮНЭН, ОНУ ДАҔАНЫ КЭМИГЭР БИЭРЭН ИСПЭТТЭР

НЬУРБА. Улуус коллективнай предприятиеларын уонна хаһаайыстыбаларын ортолоругар саамай улахан хамнаһы (844 тыһ. солк.) «Дьаархан» коллективнай предприятие рабочайдара ылаллар, саамай кыра хамнаһы (272 уонна 306 тыһ. солк.)—туһаанаахтарынан «Хоруола» уонна «Акана» коллективнай предприятиелар рабочайдара. Ити дьоҕус хамнастара кэмигэр кэлэн быстыбат. Ол курдук, улуустааҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын дааннайынан, сыл бүтүүтүгэр хаһаайыстыбалар хамнаска иэскэ киириилэрэ 2 млрд. 677 мөл. солк. буолбута.

СИА.

Болугур нэһилиэгин олохтооҕо, үлэ ветерана
ПЕТРОВ Егор Егорович
эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар Болугур нэһилиэгин дьаһалтата, «Мындаҕаайы» табаарыстыба коллектива.

—Бырааттыгар поэт Василий Егорович Петровка—Айаалга, кэргэнигэр, уолаттарыгар «Дариҥ уоттара», «Чурапчы» айар түмсүүлэр коллективтара.

—Эмиэ кинилэргэ Чурапчыттан Кардашевскайдар, Васильевтар.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54907. Объем—1 усл. п. лист. на 4-х страницах.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Сурукка ыйыллар чахчылар кырдьыктаахтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.

ЗАКАЗ № 16. Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат», с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». Подписано в печать 07.02 18 ч. (гр. 18.00). Тираж 3317.